

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І **МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

*Шинкаренко І.**

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА ТА ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема світової фінансової кризи є наразі дуже актуальною, оскільки криза все ще триває, і до цього часу серед економістів немає єдності з приводу питання: чи досягла вона свого апогею, та невдовзі почнеться період відновлення, чи ми станемо свідками ще більш гострих кризових явищ. Однак, у будь-якому випадку, очевидним є те, що світова фінансова криза справить значний довгостроковий вплив на всі ланки глобальної економічної системи і, зокрема, на податкову систему. Зрозуміло, що на цьому етапі навряд чи можна оцінити вплив, який матиме світова фінансова криза на податкові системи держав світу. Втім, вже зараз у світових ЗМІ починає з'являтися інформація, виходячи з якої можна оцінити основні тренди, за якими буде відбуватися перебудова податкових систем.

Зокрема, питання перебудови податкової системи гостро стоїть перед державами Європейського Союзу. Так, через фінансову кризу держави Європейського Союзу були змушені витратити значні кошти зі своїх державних бюджетів на підтримку банківської системи, яка внаслідок фінансової кризи опинилася на межі колапсу. Кошти, виділені на підтримку банківської системи, втрачають. Так, на гарантування міжбанківських кредитних операцій та придбання пакетів акцій у банках державами ЄС було витрачено 2 трильйони доларів США [1]. Зрозуміло, що такі непередбачені витрати значно «вдарили» по бюджету держав ЄС.

З іншого боку, одним з принципових наслідків фінансової кризи може стати перехід від сучасної моделі ліберального капіталізму, або так званого «казино капіталізму», до системи, в якій суттєву роль відіграватиме держава одночасно як модератор та гравець на ринку. Першою ознакою цієї трансформації стала хвиля вимушених націоналізацій системних банків, яка розпочалася у Великобританії та була запозичена урядами інших європейських країн як ефективна модель протидії фінансовій кризі. Таке підвищення ролі держави вимагатиме відповідного збільшення фінансових ресурсів, якими можуть розпоряджатися уряди.

Разом з тим, вплив фінансової кризи на публічні фінанси держав ЄС не обмежується необхідністю мобілізувати значні фінансові ресурси задля підтримки банкрутуючої банківської системи - фінансова криза безпосередньо впливає на джерела, з яких формуються публічні фінанси, а саме на податкові надходження. Зокрема, згідно з останньою інформацією, значна кількість французьких підприємств звернулася до уряду з проханням надати відстрочку по сплаті податкових зобов'язань у зв'язку з нестабільною ситуацією на ринках та нестачею грошових коштів [2].

Зрозуміло, що всі ці фактори негативно впливають на фінансовий стан держав ЄС. Зокрема, на їх здатність виконувати зобов'язання, взяті на себе згідно з Пактом стабіль-

* аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Шнирков О.І.

ності та зростання від 1997 року, за яким дефіцит у державах-членах ЄС, які приєдналися до Пакту, не може становити більше 3% ВВП. Так, президент Франції Н. Саркозі вже висловив свою позицію, що нормативи Пакту мають застосовуватися з урахуванням «особливих обставин, в яких ми знаходимося». Втім, думку Франції не поділяє частина держав ЄС, зокрема Німеччина, яка наразі достатньо ефективно протидіє зростанню бюджетного дефіциту. Як вважає прем'єр міністр Люксембургу Жан Клод Юнкер, який наразі очолює «Євро групу», яка об'єднує міністрів фінансів держав – членів Єврозони, нормативи Пакту стабільності та зростання повинні дотримуватися без виключень [3].

Таким чином, держави ЄС, з однієї сторони, вимушені витратити значні кошти для захисту економіки у період кризи, тоді як з іншої – повинні дотримуватися взятих на себе зобов'язань за Пактом стабільності та зростання. Зрозуміло, що одним з головних засобів вирішення зазначеної дилеми є зміни у податковій політиці. При цьому очевидно, що різкі зміни у податковій системі не допоможуть, а скоріше зашкодять економіці ЄС, яка знаходиться у стагнації. А тому, для того щоб відповідні заходи були ефективні у довгостроковій перспективі, вони мають відповідати двом критеріям. По-перше, такі заходи не повинні призвести до підвищення ефективного податкового тягаря, оскільки це напевне стане перешкодою для зростання економіки ЄС і лише погіршить ситуацію. По-друге, ці заходи мають збільшити податкові надходження.

Виходячи з коментарів європейських посадовців, наразі можна простежити три основні напрямки, згідно з якими будуть відбуватися зміни у податковій політиці ЄС. Це зокрема, (1) більш жорстка позиція щодо юрисдикцій з дуже ліберальним режимом оподаткування, так званих «податкових гаваней», (2) координація боротьби з податковим шахрайством та прискорення конвергенції у галузі прямого оподаткування, (3) реформування стандартів бухгалтерського обліку.

Слід зазначити, що позиція держав ЄС відносно «податкових гаваней» і раніше була негативною. Втім, будь-якого реального тиску на ці юрисдикції не відбувалося. Саме фінансова криза стала каталізатором змін у позиції держав ЄС відносно «податкових гаваней» від пасивного очікування до активної протидії.

«Податкові гавані» це держави з податковою системою, яка дозволяє фізичним особам та підприємствам зі значними фінансовими ресурсами сплачувати незначні або взагалі не сплачувати податки. Вони приваблюють закордонних інвесторів можливістю зберігати кошти з високим ступенем конфіденційності та захисту від уваги податкових слідчих. Слід відзначити, що за даними неурядової організації «Трасперенсі Інтернешнл Франсе» на сьогоднішній день існує біля 50 юрисдикцій, які можна віднести до «податкових гаваней», в яких присутні більш ніж 400 банків, дві третини всіх високо ризикових (венчурних) інвестиційних фондів, два мільйони найбільших підприємств, які в сукупності зберігають у «податкових гаванях» фінансові активи вартістю 10 трильйонів доларів США. Це приблизно в чотири рази перевищує ВВП Франції [4].

Засобів, якими напевне скористаються держави ЄС для протидії ухиленню від оподаткування за допомогою «податкових гаваней», є політичний тиск на відповідні юрисдикції та впровадження регулятивних механізмів на внутрішньому рівні. Так, на нашу думку, варто очікувати на активізацію політичного тиску на відповідні юрисдикції з боку ЄС, наприклад, через Організацію Економічного Співробітництва та Розвитку, яка є однією з основних міжнародних організацій у сфері міжнародного оподаткування та фіскальної політики. Серед внутрішніх заходів ефективним механізмом є встановлення спеціальних правил оподаткування операцій з особами, що зареєстровані у «податкових гаванях». Наприклад, при придбанні послуг у резидентів «податкових гаваней» на зменшення оподатковуваного прибутку дозволити відносити лише 80% фактично понесених витрат, а не 100% як при звичайних транзакціях.

Крім цього, у відповідь на фінансову кризу європейські держави планують посилити боротьбу з податковим шахрайством, що має місце на рівні співтовариства. Так, 7 жовтня 2008 року Рада Міністрів з питань економіки та фінансів ЄС (ECOFIN) затвердила висновки щодо негайної відповіді на фінансову кризу. Серед заходів, які запропонувала Рада Міністрів для протидії фінансовій кризі, є й податкові заходи. Зокрема, створення децентралізованої мережі для обміну інформацією між країнами ЄС щодо шахрайства з ПДВ (Eurofisc) [5]. Створення такої мережі допоможе збільшити надходження від ПДВ, зменшивши вірогідність неправомірного відшкодування цього податку з бюджетів держав ЄС.

Інша тенденція полягає у тому, що все більше держав ЄС починає виступати за прискорення конвергенції у сфері прямого оподаткування, зокрема податком на прибуток. Так, в той час як в сфері непрямого оподаткування конвергенція податкових систем держав ЄС є дуже помітним чинником економічної інтеграції, в сфері прямого оподаткування конвергенція є мінімальною. Зрозуміло, що така ситуація призводить до міграції капіталу до держав ЄС де відповідний режим оподаткування є більш сприятливим. Особливо помітно відмінність між податковими системами держав ЄС проявляється у підході до визначення бази оподаткування податком на прибуток. Тому, на нашу думку, у сфері прямого оподаткування в першу чергу варто очікувати зближення підходів до визначення бази оподаткування.

Вагомим інструментом впливу на податкову політику є зміни у стандартах бухгалтерського обліку. Слід зазначити, що стандарти бухгалтерського обліку у державах ЄС до певної межі є складовою податкової системи, оскільки, виходячи саме з даних бухгалтерського обліку, підприємства ЄС визначають свої податкові зобов'язання. Так, саме зміни у стандартах бухгалтерського обліку стали одним з перших заходів протидії фінансовій кризі, затверджених на нормативному рівні. Так 15 жовтня 2008 року Європейська комісія затвердила зміни у стандарти бухгалтерського обліку щодо рекласифікації активів банків, надаючи банкам більшу гнучкість у відображенні фінансових активів у звітності.

Загалом, зазначені зміни наслідують відповідні зміни, внесені до стандарту 39 (англ. IAS 39) Міжнародних стандартів фінансової звітності (англ. IFRS). Як зазначається у поясненнях до змін, зазначені зміни затверджені перш за все з метою прирівняти в умовах кризи на фінансових ринках правила обліку, які встановлені для європейських банків, до правил їх американських конкурентів. Так, відповідні правила рекласифікації активів вже були запроваджені у загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку (англ. GAAP), що використовуються у США [6]. При цьому у інформаційному листі Європейської комісії також зазначається, що в умовах волатильності на фінансових ринках комісія пильно слідкує за проблемами, що виникають в обліку, та готує інші зміни до стандартів.

Підсумовуючи вищезазначене, на нашу думку, не варто очікувати на різкі зміни у податковій системі ЄС у відповідь на фінансову кризу, оскільки такі зміни скоріше погіршать ситуацію. Втім, певні заходи все ж будуть прийняті, оскільки держави ЄС наразі потребують збільшення податкових надходжень. Зазначені заходи впливають власне на податкову систему ЄС скоріше опосередковано. Втім це не означає, що заходи, які використовують у ЄС, є менш ефективні за заходи, які практикують українські урядовці для наповнення бюджету. Згадаймо, наприклад заборону використання податкових векселів для сплати імпортного ПДВ. Зрозуміло, що підхід європейських посадовців можна пояснити розумінням негативного впливу у довгостроковій перспективі різких змін податкової політики, чого, на жаль, бракує керманічам нашої держави.

Література

1. Джеймс Г. Нойер, Марк Дін «ЄС наполягає на перебудові світової фінансової системи» (друге оновлення) – жовтень 2008, Оригінальна назва: «EU Pushes for Overhaul of Post-war Financial System» (Update2) James G. Neuger and Mark Deen <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=aOb4n0deWmNU>;
2. <http://www.thetimes.co.za/SpecialReports/USElections/Article.aspx?id=866861>;
3. <http://www.france24.com/en/20081005-eu-leaders-call-looser-finance-rules-fight-crisis-financial-crisis>;
4. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,3724574,00.html>;
5. <http://www.delukr.ec.europa.eu/page48967.html>;
6. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/ias_en.htm.